

Irak Coğrafyasında Tespit Edilen Araç Üzeri Edebî Yazıların Folklor ve Halk Edebiyatı Çerçevesinde İncelemesi

Doç. Dr. Necdet Yaşar BAYATLI

Bağdat Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölüm Başkanı, najdatmurad@gmail.com

ÖZET :

Halkın günlük hayatta kullandığı, meşrebini, kişiliğini, düşünce sistemini, duygu, zevk, düşünce, inanç, özlem, istek ve hayat görüşünü yanı sıra zengin kültür değerlerini, sosyo-kültürel ve psiko-kültürel yapısını yansıtmış olmasından ötürü, folklor/halk edebiyatı ürünleri arasında değerlendirilebilen araç üzeri yazılar, ister Türkiye ister Irak'ta günümüze kadar yeteri kadar ele alınıp incelenmemiştir. Halbuki halk kültürünün bütün unsurlarını içerisinde barındırmış olup, folklor ve halk edebiyatının diğer ürünlerinin ihtiva ettiği bütün hususları içermektedir. Bu çalışmada Irak coğrafyasında araç üzeri yazılar, Arapça olarak tespit edilmiş, Türkçeye tercüme edilmiş ve incelenmiştir. İncelenirken Türkiye'deki araç üzeri yazılarla mukayese edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Araç üzeri edebî yazılar, Folklor ve halk edebiyatı, Irak coğrafyası

Giriş

İngilizce Folk (halk) ve lore (bilim/bilgi) sözcüklerinin bir araya gelmesinden doğan Folklor, halk geleneklerini, adetlerini, inançlarını, efsanelerini edebiyatlarını, kısaca halka ait her şeyi içine alan ve inceleyen bilim dalı olarak tanımlanabilir.

Tarih sahnesine çıktıkları tarihten itibaren yer yüzündeki topluluklar, edebî ürünler üretmişlerdir. Bu edebî ürünler başlangıçta sözlü olarak üretilmiş zamanla anonimleşmiş ve daha sonra "halk edebiyatı" adını almıştır.

Folklor - Halk Edebiyatı ürünleri halkın duygu, zevk, düşünce, inanç, özlem, istek ve hayat görüşünü yanı sıra zengin kültür değerlerini yansıtır. Halkın içini, sanat zevkini, dünya görüşünü, yaşam ve düşünce sistemini ve din anlayışını yansıtan bu ürünlerin her biri paha biçilmez bir değere sahiptir.

Son yıllarda Irak ve Türkiye'de başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde araç üzerinde yazılan yazılar herkesin dikkatini çeken bir fenomen haline gelmiştir. Irak'ta sayıları binden daha fazla olduğu söylenebilen bu yazılar, kimi zaman güldürücü, sevindirici ve düşündürücü, kimi zaman acı verici, hikmet ve yol gösterici, nasihat-öğüt verici, kışkırtıcı, kışkırtıcı niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte nazardan ve yolda karşılaşılabilecek tehlike ve kötülüklerden korunmak niyetiyle bu yazılar dua ve ayetler şeklinde de yazılabilir. Aynı zamanda Hz. Ali ve Haz. Hüseyin başta olmak üzere ehl-i beyt mensuplarına ait özlü ve hikmet içerikli sözlerin araçların üzerinde yazdırılması yaygındır. Yazılan ayet ve hadisler bir kenara bırakılırsa, diğer yazıların çoğu halk edebiyatı

ürünlerinden oluştuğu ve bu ürünlerin sahip olduğu bütün özelliklerin aynısını içerdiği söylenebilir. Halk şiiri, atasözü, deyim, özlü söz, türkü, mani, şarkı vb. ürünler bunların başındadır. Bunun neticesinde "Araç Üzeri Yazılar Folkloru" başlığı altında yeni bir folklor kolunun oluştuğu söylenebilir.

Bu çalışmada Irak coğrafyasında araç üzeri yazılar, Arapça olarak tespit edilmiş, Türkçeye tercüme edilmiş ve incelenmiştir. İncelenirken Türkiye'deki araç arkası yazılarla mukayese edilmeye çalışılmıştır.

İnceleme

Folklor-Halk edebiyatı ürünleri arasında değerlendirilebilen araç üzeri yazıların çok önemli, düşündürücü, hikmet verici, yol gösterici ifadeler taşımasına rağmen bugüne kadar üzerinde çok az durulmuştur. Hakkında bazı internet sitelerinde sadece üç dört paragraflık bilgi yazılmıştır. Gerek Irak ve Arap dünyası gerek Türkiye'deⁱ ele alınan bu yazılarda araç üzeri yazıların olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde durulmuş, birkaç vatandaş ve şoförün görüşü aktarılmış ve trafik memurlarının bu yazılara ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu yazıların içerdiği anlam ve edebî yönü üzerinde hiç durulmadığı ve hakkında bilimsel bir inceleme yapılmadığı söylenebilir.ⁱⁱ

Iraklı araştırmacı Kazım Saadeddin, "**Maalim Mudi'a min el- Turat eş'sabi**" معالم مضيئة من التراث الشعبي (Saadeddin;2008:5-17) isimli kitabının üçüncü cildinde araç üzerindeki yazıları ele almış, düşünce ve beklenti açısından bu yazıları aşağıda belirtildiği gibi beş türe ayırmıştır.

1. Rızık 2. Ölüm, yaşam ve yolculuk, 3. Böbürlenme, 4. Arap ve özellikle Mısırlı şarkılardan parçalar, 5. Çocuk ve sevgililerin isimleri (Saadeddin;2008:7).

İlhan Başgöz, bu yazılar için "Kent ağırlıklı folklor ürünü" tabirini kullanmış, "Taşıt Folkloru" ve "Şoför Folkloru" kavramlarının kullanılması da yanlış olmadığını ifade etmiş (Başgöz; 2005:63); bu yazıların oluşumu ve kökenini hakkında şunları söylemektedir: Sosyo-kültürel koşullar özellikle göç olgusu, bu yazıların oluşması ve meydana gelmesine yol açtığı söylenebilir. (Başgöz; 2005:56). Bu yazıların aracılığıyla şoför, ismini, karakterini, hislerini, duygularını, umutlarını, umutsuzluklarını dile getirir (Başgöz; 2005:59).

Başta Türkiye olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde söz konusu yazıların benzeri bulunması karşılıklı kültür değişimi sonucunda meydana geldiği söylenebilir.

Kültür canlı bir varlık olduğu için sürekli bir evrim de geçirmektedir. Toplumlar arasındaki ilişkiler, kültür değişmelerine de yol açar (Akalin;1990:11).

Kültür değişimi sınır tanımaz. Dünyanın her yerinde insanlar, başka bir kan ya da ırkın kültürünü kolayca edinmiş ve ona uyum sağlamışlardır. İnsanın biyolojik yapısında bunu zorlaştıracak ya da engelleyecek hiçbir güç yoktur. (Akalin;1990:12).

İki farklı milletin kültüründe aynı kültür unsurunun veya aynı edebî ürünün bulunması kültür etkileşimine bağlanabileceği gibi belki yayılma kuramıⁱⁱⁱ çerçevesinde de değerlendirilebilir.

Etnik kökeni ne olursa olsun Başgöz'ün belirttiği gibi bu yazıları üreten ve yayan şoför geleneksel anlatıcı konuma sahiptir. Başka bir ifadeyle halk edebiyatının bütün ürünleri bir anlatıcı tarafından nasıl anlatılırsa araç üzeri yazıların da geleneksel anlatıcısı şoför veya araç sahibi sayılır.

Araç üzeri yazılar, Irak coğrafyasında yaşayan farklı etnik grupların yaşayış ve düşünce tarzını yansıtmak açısından oldukça önemlidir. Arapça olarak yazılmış olması, sadece Irak'ta yaşayan Araplara mal edilmesi doğru bir tespit olduğu söylenemez. Arapça yazılması Irak'ta resmi dilin Arapça olmasından kaynaklandığı söylenirse yanlış bir tespit sayılmaz.

Bilindiği gibi Irak'ta Arap, Türkmen, Kürt, Hıristiyan, Sabîî, Bahaî, Yezidî, Kakaî, Şebekî^{iv} gibi farklı etnik gruplar yaşamaktadır. Bütün bu etnik grupları birleştiren ülkenin resmi dili Arapçadır. Adı geçen bu etnik gruplar, 9 Nisan 2003 yılında eski rejimin düşmesinden önce başta araç arkası yazılar olmak üzere edebî ürünlerinin birçoğunu Arapça ile yazmak zorunda kalmışlardır. Anılan tarihten sonra bazı yerleşim birimlerinde bu yazılar farklı dille yazılmaya başlanmıştır. Burada ele alınan yazılar, tamamen Arapça ile yazılanlardan oluşmaktadır.

Araç üzeri yazılar, aslında aracı kullanan veya araç sahibi kişinin kişiliği ve yaşayış tarzını yansıtmak açısından da çok önemlidir. Ağır başlı bir araç sahibinin bir genç tarafından kullanılan yazıları aracının üzerinde yazdırmak isteyeceği Irak gibi bir toplumda söz konusu olacağı söylenemez.

Bazı araç sahipleri, söz konusu yazıların yazılmasını bir özgürlük olarak görmektedir. Araç sahibi inandığı, sevdiği ve hoşuna gittiği yazıları aracına yazdırmaktadır. Bu yazılar aynı zamanda şoförün mizacını ve

meşrebini de yansıttığı gibi mensup olduğu çevrenin ve toplumun sosyo-kültürel ve psiko-kültürel yapısını da yansıttığı söylenebilir.

Irak'taki toplum ve bu toplumda yaşayan insanların^v tenkit seven ve tenkit edici bir kişiliğe ve yapıya sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu yazıların çoğu toplumun birçok kesimi tarafından ağır bir şekilde eleştirilmektedir. Kimi kesime göre bu fenomen egzotik bir fenomen olup batı ülkelerinden gelmez. Kimisine göre ise bu yazılar daha çok muhafazakar bir yapıya sahip olan Irak toplumuna yakışmadığını ve ters geldiğini ifade etmektedir. Toplumun bir kesimi ise sadece yazılan ayet, hadis, dua ve diğer dinî yazıların yazılmasına olumlu bakmaktadır. Diğer taraftan toplumun özellikle genç kesimi bu yazılara olumlu bakıp okuduğunda sevindiğini ve hoşuna gittiğini ifade etmektedir.

Bu yazıların kazalara sebebiyet verdiği konusunda olumlu bakan ve bakmayan kesimler hemfikirdedir. Çünkü birçok şoför önündeki aracın arkasında yazılan yazıyı okumaya çalışırken dikkati dağılıp kaza yapabilir.

Irak'taki trafik memurlarına gelince onlar da bu fenomene karşı olduklarını ve talimatlara göre bu yazıları gördüklerinde ceza kesmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Birçoğu da zaten bu ceza konusunu uyguladığını söylemiştir.

İster olumlu ister olumsuz olsun söz konusu yazılar kültür unsurlarını çok güzel bir şekilde taşıdığı söylenebilir. Hatta kültür unsurlarının gelecek nesillere ve diğer milletlere taşımak açısından çok önemli bir görev üstlendiği ifade edilebilir.

Halk inançları açısından bakıldığında araç üzeri yazıların her birinin altında bir inanç yattığı görülebilir. Sözelimi aracını nazardan ve her türlü kötülükten korumak isteyen şoför veya araç sahibinin nazardan ve kötülüklerden kendisini koruyabileceğini inandığı bir yazıyı yazması halk inancının modern dünyamızda bile varlığını koruduğuna dair bir gösterge sayılabilir. "Nazarlı bir bakıştansa aslanın ısırtığını tercih ediyorum" anlamına gelen

عضة اسد ولا نظرة حسد yazısı incelendiğinde ne kadar derin bir anlam taşıdığı açık bir şekilde görülebilir.

Nazar, kaynağı tarihin derinliklerine kadar uzanan bir inançtır. Eski Yunanlılardan Ruslara, Budistlerden Hindulara, Musevîlerden Müslümanlara kadar bütün topluluklarda bu inancın bulunduğunu görmekteyiz (Akalin;1993:247-260). Modern ve küreselleşme sonucunda

küçük bir köye dönüşen dünyada nazar inancının yaşadığına dair nazarla ilgili araç üzeri yazılar bir gösterge sayılabilir.

Irak ve Arap coğrafyasında olduğu gibi Türk halk kültüründe de nazardan korunmak amacıyla araç üzeri yazıların yazıldığı görülmektedir. Söz konusu yazılara örnek olarak "Nazar etme ne olur, çalış senin de olur" yazısı gösterilebilir.

Araç üzeri yazıların sayısına ilişkin net bir sayı vermek mümkün değildir. Burada ele alınan örnekler en yaygın olanlardır, denilebilir. Konu ve içerik bakımından Irak coğrafyasında tespit edilen araç üzeri yazılar şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Dua niteliğindeki yazılar

Muhafazakar bir yapıya sahip ve nüfusunun çoğu Müslümanlardan oluşan Irak toplumunda araçların üzerinde ayet, hadis ve dinî yazıların yazılması oldukça yaygındır. Bu yazıların en yaygın olanları aşağıda verilmiştir.

سيرى وعين الله نرعاك / Yürü, Allah'ın gözleri seni koruyacak.

الله معاك / Allah'a ısmarladık

النبي يحرسك / Peygamber seni muhafaza edecek

عاشق النبي يصلي / Peygamberi seven salavat çeker

عطر فمك بالصلاة على النبي / Peygambere salavat getirmekle ağzının kokusunu güzelleştir

رضاك يامى / Annem senin rızanı istiyorum

يا ساتر يا الله / Ey Settar Allah

اللهم اعطهم ما يتمنون لنا / Allah'ım bize ne dilediyse kendilerine ver.

اللهم احفظها واحفظ من فيها / Allah'ım sen aracı ve içindekileri koru

اللهم اكفني شر عبادك / Allah'ım kullarının kötülüklerini benden uzak tut

يارب سترك / Ya rab setrek

يارب احمني من العين / Ya rab sen beni nazardan koru

اذكر الله فهو لن ينساك / Allah'ı hatırla, o seni unutmayacak

Türkiye'de bunlara benzer yazıların bulunduğu görülmektedir. Örneğin, "Hedefimiz ibre sonu, Allah'ım sen bizi koru", `Kur`andır ALLAH'ın nuru gel mübarek sen de oku.` , `Kur`an Rabbimden inen güneş ben yollarda çilekeş`, ` Karayollarında değil, Kabe yollarında öleyim`, "Allah korusun", "Maşallah de", " Kur`an kalbimde güneş sen de nurunda birleş`, "Allah adını zikredelim evvela" vb.

2. Ayet ve hadisler

Bir önceki maddede de belirtildiği gibi araç sahipleri araçlarına bir kötülük gelmemesi için araçlarını Allah'a, peygambere ve ehl-i beyt'e emanet etmek düşüncesiyle üzerinde ayet ve dualar yazdırmaktadırlar. Bunların en yaygınları şunlardır:

قل اعوذ برب الفلق / Kulauzu birabilfelak

بسم الله الرحمن الرحيم / Bismillahirrahmanirrahim

توكل على الله / Allah'a tevekkül et

لا تنسى ذكر الله / Allah'ı zikretmeyi unutma

توكلت على الله / Allah'a tevekkel ettim

اللهم صلي على محمد وال محمد / Allah'ım peygamberin ve onun ehl-i beyti üzerine salavat çek

رضا الله من رضا الوالدين / Allah'ın rızası ebeveynlerin rızasındandır

الجنة تحت اقدام الامهات / Cennet annelerin ayakları altındadır.

Türkiye'de bunlara benzer yazılar olarak şu yazılar gösterilebilir. `Sen sus amellerin konuşsun", "Ayet el-kursi", "Kul, euzü birabbilfelâk", "Kul, euzü birabbinnâs", "Elhamdülillahillezî sehharâ lenâ hâzâ. Vema künnâ lehû mukrinîn ve innâ ilâ Rabbinâ lemünkâlibûn." "Bismillahirrahmanirrahim", "Peygambere salavat" vb.

3. Bir mezhebe ait yazılar

Genel olarak Irak homojen bir yapıya sahip olup, içinde, Arap, Kürt, Türkmen, Musevî, Hıristiyan, Yezidî, Kakaî, Sabî gibi millet ve etnik gruplar yaşamaktadır. İslam dinine mensup olan kesimler bir de Şii ve Sünni olmak üzere iki mezhebe bağlıdırlar. Söz konusu millet ve etnik grupların kendilerine özgü inançları bulunmaktadır. Bunların bir kısmını araç üzeri yazılara yansıtılmaktadır. Ancak daha çok Şii mezhebine bağlı olanlar araçlarının üzerinde aşağıda örnekleri verilen yazı ve sözler yazdırmaktadırlar.

محروسة ام البنين / Ümmül Benin'indir.

محروسة الزهراء / Fatıma'yı Zehra'nındır

اها يادمعة رقية / Ah Rukiye'nin gözyaşı

محروسة علي / Hz. Ali'nindir

Sıkı bir şekilde olmasa da söz konusu örneklerin benzerine Türkiye'de rastlanabilir. Örneğin, "Muhammet Ali'ye salavat", "Cihan var oldukça Ali var olur" vb.

4. ehl-i Beyt ve imamlara ait yazılar

Yukarıda da belirtildiği gibi Irak'taki Müslüman kesim Şii ve Sünni olmak üzere iki mezhebe ayrılmaktadır. Şii mezhebine mensup olanların birçoğu araçlarının üzerinde aşağıda örnekleri verilen yazı ve sözleri yazdırmaktadırlar.

يا علي / Ya Ali

يا شهيد كربلاء / Ey Kerbela şehidi

الحسين نور عيني / Hüseyin gözümün nurudur.

يا ابا الفضل العباس / Ey Aba Fazl'ul Abbas

محروسة اهل البيت / ehli beytindir.

كن من تكن فانت من تراب / Kim olursan ol, topraktansın (Hz. Ali)

اعمل لدينك انك تعيش يوما واعمل لآخرتك كاتك تعيش ابدا / Yarın ölecekmiş gibi dünyanın için çalış, ebediyen yaşayacakmış gibi ahiretin için çalış (Hz. Ali)

Türkiye'de bunlara benzer yazıların yazıldığı görülmektedir. Örneğin, "Ali'nin üstüne yiğit, Zülfikar'ın üstüne kılıç yoktur", "Tuttum aynayı yüzüme Ali göründü gözüme", "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim, Hüseyin'i seveni Allah sever" vb.

5. Şiir ve şarkı parçaları

"Gerek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı ürünü." (Aksan;1993:8) olarak tanımlanan şiir, Türk edebiyatında olduğu gibi Arap edebiyatında da çok önemli olduğu ve hatta Arap edebiyatının can damarını teşkil ettiği söylenebilir. Araç üzeri yazılan şiir parçaları bazen tam bazen bir dizesi, bazen de çok ün kazanan bir şarkının başlığı veya bir parçası yazılır. Bunların en yaygınları aşağıda sunulmuştur.

عذبوني الحلوين / Güzeller beni işkence altına aldı

بعد روي / Ruhum

محروس من عين البشر / İnsanların gözünden korunasin

حياتي بدونك عذاب / Hayatım sensiz bir çiledir.

لا تشكو للناس جرحا انت صاحبه لا يؤلم الجرح الا من به الام / Sahip olduğun yaradan şikayet etme, yara sahip olduğu insanı incitir

عشقت السفر من ظلم البشر / İnsanların zulmünden yolculuk yapmaya aşık oldum

غلب قلب وين وين / Nereye nereye kalbim

Türkiye'deki bu tarz yazılara örnek olarak şunlar gösterilebilir: "İnsan parasını kaybederse fakir, özgürlüğünü kaybederse esir, sevdiğini kaybederse şair olur.", "Aya baktım seni gördüm, sana baktım ayı gördüm", "O şimdi asker", Vatan için gidiyorum, senin için döneceğim". "Adı bende saklı" vb.

6. Atasözü ve deyimler ile acı verici, hikmetli ve nasihat nitelikli yazılar

Atasözleri, atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran anonim nitelikli kısa ve özlü sözler (Oy;1991:44) olarak tanımlanırken, deyimler, bir durumu, olayı, düşünceyi özetleyen, en az bir kelimedenden oluşan ve genellikle gerçek anlamının dışında ayrı bir anlama sahip olan, özel anlamları belirli bir kurala bağlanamayan kalıplaşmış söz (Kaya;2007:234) olarak tanımlanır. Bu tanımlamalar hem Türk hem Arap edebiyatı için geçerlidir. Her milletin edebiyatında atasözleri ve deyimler oldukça önemlidir ve dilin zenginliklerinden sayılırlar. Irak coğrafyasında yaygın olarak araçların üzerinde yazılan yazılar arasında atasözleri ve deyimlerin önemli bir yeri vardır. Acı verici sözler ise üzüntülü bir olay neticesinde insanın hissettiği acı ve kederi dile getiren sözlerdir. Tabiatın, eşyanın ve dünyanın hakikatlerini ifşa etmek yolunda öğütleyen, öğreten, düşündürücü söz (Karataş;2007:203) olarak tanımlanan hikmetli sözler ise insanı düşünmeye sürükleyen sözlerdir. Araç üzeri yazıların bir diğer türü ise nasihat nitelikli yazılardır. Bunların bir kısmı şöyledir.

الاقارب عقارب / Akrabalar akreptir

اتق شر من احسنت اليه / Kendisine iyilik yaptığın kişinin şerrinden dikkat et

اموت وانت السبب / Sebebin sensin öleceğim

هاجر ولم يكتب عنوانه / Gideceği yerin adresini vermeden göç etti

دموع الورد / Gülün gözyaşı

لا تعسق الغرباء فانهم دوما على رحيل / Sürekli göç ettikleri için yabancılara aşık olma,

المهاجرة / Göçmen kız

اذا كان الشيطان استاذ الرجل فهو بلاء / Şeytan adamın üstadı ise bu bir beladır.

الدال على الخير كفاعله / İyiliği gösteren iyiyi yapan gibidir

Türkiye'deki bu tarz yazılara örnek olarak şunlar gösterilebilir: "Şoförün bahtı kara, muavinin gözü yara", "Alem bana, ben de sana hastayım", "Hızdan zevk alan hastaneden sevk alır", "Arkadaşın çok olur, ama zor günde yok olur, benden sana bir akıl, aklın varsa tek takıl" vb.

7. Dalga edici, espirili söz ve yazılar

Irak toplumu, yıllar boyunca çektiği ve yaşadığı savaş, ambargo ve acılı günler neticesinde en ufak bir gülümsemeye bile ihtiyaç duyduğu söylenirse yanlış bir tespit sayılmaz. Dolayısıyla genç şoförlerin birçoğu araçlarının üzerinde dalga edici ve espirili yazıları yazdırmakla okuyanları gülümsetmeye çalışmaktadır. Bunların bir kısmı şöyledir:

جنة / البيت الي مابي جنة، جنة / Gelinin bulunmadığı ev cennettir

فيل يدوسني ولا ابنية تبوسني / Bir kızın öpüşündense fil beni bassın

عضة حية ولا حب ابنية / Bir kızın sevgisindense yılanın ısırığını tercih ediyorum

احترام الكبير واجب / Büyüğe saygı göstermek vaciptir

امي تريد جنة / Annem gelin arıyor

الوكحة / Yaramaz

لا تلحكني مخطوبة / Nişanlıyım beni takip etme

اشوفكم اكبر بس / Büyüsem size neler yapacağımı göstereceğim

واجب الكبير احترام / Büyüğe saygı göstermek vaciptir

تسواهن / Herkese değer

تتولع الاسفلت تخلي تدلع لما / Nazlandığında asfaltı yakar

يا مدللني / Beni şımartan

تكبر وتصير همر / Büyüyüp Hummer olacaksın

همر بعد الرجيم / Diyetten sonraki Hummer'in hali

دير وجهك عينك راح افكسه / Yüzünü çevir gözünü çıkaracağım.

اغسلني رجاء / Lütfen beni yıka

اليحب النبي يصلي عليه / Peygamberi seven salavat çeker

يا جبل ما يهزك ريح / Rüzgarın titretmediği dağ

الصفرة سمه منه وبياه / Sarı renkli olan aracın zehri kendisindedir.

الغيارة اصيدج اصيدج / Nereye gideceksin elbette seni tavlayacağım kıskanç

المرور اعز الناس / En değerli insanlar trafik memurlarıdır.

اغسلوني رجاء / Lütfen beni yıkayın

Türkiye'deki bunlara benzer yazılar bulunmaktadır. Bunların bir kısmı şöyledir: "Büyünce tır olacaksın", "Bu yollarda hep biz varız",

"Bütün rakiplerim rahmetli oldu", "Yürü be koçum kim tutar seni",
"Neskafe bile üçü bir arada ben hala yalnızım"

8. Nazar ve Kıskançlıkla ilgili sözler

Bakış anlamında Arapça nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını almıştır. Türkçede herhangi bir zararlı olaya böyle bir sebeple yüklendiği zaman "Nazar değdi" deyimini kullanıldığı (Boratav; 2003:133-134) gibi Araplar arasında da nazar değdi anlamına gelen اصابه العين deyimini kullanılır. Dolayısıyla nazardan korunmak için Türkler gibi Araplar da birçok yöntemle başvururlar. Bu yöntemlerin biri de satın aldıkları ve kullandıkları aracın üzerine nazarın önüne geçeceği inandıkları yazıları yazdırmaktır. Bunların bir kısmı şöyledir:

عين الحسود فيها عود / Kıskananın gözüne çubuk girsin

عضة اسد ولا نظرة حسد / Nazardansa aslanın ısırığını terci ediyorum

جمرة بعين الحاسد / Kıskananın gözüne köz girsin

بسج يا عين كله دين / Yeter gözler, hepsi borçtur.

عينك راح افكسه / Gözlerini oyacağım

خلي يولن / Bırak gitsinler

عينك ولك / Gözlerin lan!!!

Türkiye'deki bu tarz yazılara örnek olarak şunlar gösterilebilir: Nazar etme ne olur, çalış senin de olur" "Plakamı okurken besmele çek", "Miras değil, alın teri" vb.

9. Spor, sporcu ve kulüplerle ilgili sözler

Türkiye'deki spor kulüplerinin ve futbolcuların fanatikleri bulunduğu gibi Irak coğrafyasında da Zarvra, Caviye, Şorta, Talaba gibi büyük spor kulüplerin fanatikleri bulunmaktadır. Bu kulüplerle birlikte Avrupa liglerindeki Real Madrid, Bracalona, İnter Milan, Bayern Münih gibi büyük takımların fanatikleri de az değildir. Messi, Ronaldo gibi ünlü futbolcuların fanatikleri de vardır. Ayrıca Brezilya, İtalya, Arjantin, Almanya gibi büyük takımların da taraftarları ve sevenleri bulunmaktadır. Fanatikler, sevdikleri takım ve oyuncunun isimleri araçların üzerinde yazmaları oldukça yaygın bir durumdur. Bunların bir kısmı şöyledir:

ميسي / Messi

رونالدو / Ronaldo

برشلونة / Barcelona

ريال مدريد / Real Madrid

البرازيل / Brezil

برشلونة وبس Sadece Barshlona

الريال وبس / Sadece Real Madrid

الزورانية / Zervalı

ميسي مدوخهم / Messi kafalarını karıştırdı

Türkiye'de buna benzer yazılar bulunmaktadır. Önek olarak şunlar gösterilebilir: "Alem duysa kral cimbon" "Aslan cimbon" "Sarı -kırmızlı" "Sarı -Lacivertli", "Siyah beyazlı" vb.

10. Milliyet ve aşiretlerle ilgili yazılar

Irak'ın sosyal dokusu oldukça zengindir. Yukarıda belirtildiği gibi içinde birçok millet ve etnik grup yaşamaktadır. Araç sahipleri bazen etnik kimliklerini herkese duyurmak için araçların üzerinde milliyetlerini veya mensup oldukları aşiretin adını yazmaları yaygındır. Bununla birlikte şoför hangi ilden olduğunu herkese duyurmak için ilinin adını da yazmaktadır. Örnek olarak bunlardan birkaç tanesi aşağıda verilmiştir.

العربية / Arap

الكردية / Kürt

التركمانية / Türkmen

المسيحية / Hıristiyan

الشمرية / El-Şemmerili^{vi}

الدليمية / Duleymli^{vii}

البغدادية / Bağdatlı

النجفية / Necefli

الكركوكية / Kerküklü

Türkiye'de buna benzer yazılara örnek olarak şunlar gösterilebilir "Ankaralı", "Karadenizli", "Roman kızı", "Trabzon'un Lazına, transporterin ara gazına hastayım", "Çerkez kızı" vb.

11. Sevgili ve aşkla ile ilgili yazılar

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Irak coğrafyasında da seven insan sevgisini belirtmek için aracının üzerinde aşk ve sevgili ile ilgili yazı yazma yöntemini kullanması yaygındır. Hatta daha ötesi bazen sevilen kızın adı da yazdırılır. Şoför, bazen de sevgilisine hitaben aracının üzerine sitemkar ifadeler yazdırmaktadır. Bununla birlikte şoförler sevdikleri sanatçı ve ünlü kişinin adını araçlarının üzerinde yazdırmaktadırlar. Bunların birkaç örneği aşağıya alınmıştır.

شيماء /Şeyma

السمرء / Esmer

العاشق /Aşık

يا ناسيني / Ey beni unutan

الحنينة / Sempatik

الصابرة / Sabırlı

زنوبة / Zennube (Zeynep)

فطومة / Fattuma (Fatma)

سلطانة / Sultana

حبك عذاب / Seni sevmek çiledir

فراغك دمروني / Ayrılığın beni yıktı

عاشق هيفاء وهبي / Heyfa Vehbi'nin^{viii} aşığı

حبيب نجوى كرم / Necve Kerem'in aşığı^{ix}

عاشق ليلى علوي / Leyla Alavi'nin^x aşığı

اليسا وبس / Sadece Elisa^{xi}

اليزابيت / Elizabit^{xii}

Türkiye'deki bu tarz yazılara örnek olarak şunlar gösterilebilir: "Esralı gözler", "Ela gözlüm", "Mavişim", "Selvi boylum, al yazmalım", "Ayşem", "Zeynep'im"

12. Irak ve vatan sevgisi ile ilgili yazılar

Dünyanın neresinde olursa olsun, her insan vatanını sever. Vatan sevgisi ile ilgili araç üzerinde yazıların yazdırılması oldukça yaygın bir durumdur. Bunların bir kısmı şöyledir.

اللهم احفظ العراق / Allah'ım sen Irak'ı koru

اخوان سنة وشيعة هذا الوطن مانبيعة / Sünni'si ve Şia'sıyla kardeşiz bu vatani satmayız.

اللهم اغث بلادنا يا الله واحفظها / Allah'ım sen ülkeme yardım et ve onu muhafaza et

احبج ياعراق واكره السياسيين /Seni seviyorum Irak, ama siyasetçilerinden nefret ediyorum

الصبر اصله عراقي /Sabrın aslı Iraklıdır

Türkiye'deki bu tarz yazılara örnek olarak şunlar gösterilebilir: "Ne güzelsin Türkiye'm", "Türk doğdum, Türk öleceğim", "Ay yıldız canımız feda", "Benim atam, Çanakkale'de Milleti ve Milliyeti için şehit düştü. Onun için ben milliyetçiliği ayaklarımın altına değil, başımın üstüne koyuyorum", "Vatan benim bayrak benim/ Uğruna akan kan benim/Asker benim devlet benim/ Ben sahibi olduğum cennette tabi ki Ne mutlu Türküm derim/ Sen Benim Cennetimde Bana Meydan Okursan Eğer Senin Yedi Ceddini Ezer Geçerim " , "Kim bu cennet yatanın uğruna feda olmaz ki", "Baba ben vatan borcumu ödemeye gidiyorum, sen de benim borçlarımı al" vb.

13. Şikayet edici yazılar

Yukarıda da belirtildiği gibi Irak yıllarca savaş ve krizlerle boğuşan bir ülke olması nedeniyle Iraklıların büyük çoğunluğu bu durumun olumsuzlukları içerisinde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Kimisi şehit vermiş, kimisi mal varlığını ve sevdiklerini kaybetmiş, kimisi de ekonomik açısından zarara uğradığı için başta sosyal ve ailevî hayatı olmak üzere hayatının her alanında ardı kesilmeyen sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunun bir doğal sonucu olarak bu ülkede yaşayan insanlar kendi şans ve talihleri ile sürekli sitem etmekte, bazen lanetlemekte ve beddua etmektedirler. Zengin olanların birçoğu yoksul olmuş, yoksul olanlar ise beterin beterine gelmiş bulunmaktadır. Bu durum araç üzeri yazılara yansıtılmıştır.

Şansı olmayan kendini yormasın
الي ماله حظ لا يتعب نفسه

Gemi yaptım, tamamladığımda deniz kurudu
بنيت سفينة من خلصتها ببس البحر

Beni bırakmışsın, neyin var?
اشبيك عايفني

Hayatımın golü bile ofsayt çıktı
حتى هدف حياتي طلع تسلل

Hayatımı yıkana selam olsun
تحياتي لمن دمر حياتي

Parası olmayan nerden para getirsin
الماعدة منين يجيب

Yüreğimi sökenin yaşı kısa olsun
لا طال عمره الي شلع قابي

Ayaklarını kestiğim halde şansım hiç oturmadı
كصيت رجليه وحظي ماعد

Böyle olacağını bilsem bir kuş olup uçacaktım
لو ادري هيچ يصير جان صرت طير واطير

Şansız deveye binmesine rağmen köpek onu ısırdı
الفكر فوك البعير وعضة الجلب

الله يموت ام مرتي / Allah kaynanamı öldürsün
وين ما احطه سودة مصخمة / Nereye koysam kara ve kirlidir

Türkiye'deki bunlara benzer örneklerin en yaygınları şöyle gösterilebilir: "Sebepsiz gözler ağlamaz", "Gel dünyanın gör halini, yaşadım sevginin en kör halini", "Sevene can feda, sevmeyene elveda", "Kader satılmıyor ki iyisini alayım", "Azrail'e mesaj attım gel beni al diye, o da mesaj atmış, sahte dostlara inat yaşa diye "

14. Uyarı niteliğindeki yazılar

Trafik kurallarına uymak hem medenî bir fenomen olup hem de şoför ve şoförün kullandığı araçta bulunanların can sağlığının teminatı için oldukça önemlidir. Başta Irak ve Türkiye olmak üzere dünyanın her yerinde trafik kurallarına uyulması yönünde uyarı yazılar ve işaretler yazılmaktadır. Bu yazıların bir kısmı şoförler tarafından araç arkasına da yazdırılmaktadır. Bir kısmı hızın önüne geçilmesine yönelikken bir kısmı da araç türünün ne olduğunu açıklamak yönündedir. Bunlar örnekleri aşağıya alınmıştır.

لا تستعجل يا بابا نحن بانتظارك / Baba acele etme biz seni bekliyoruz

لا تسرع فالموت بانتظارك / Acele etme ölüm daha hızlıdır

لا تسرع فالموت اسرع / Acele etme, ölüm daha hızlıdır

السائق مقعد / Şoför engellidir

السلامة اولاً / Her şeyden önce selamet

خطر سريع الاشتعال / Tehlike, hızlıca yanar

مركبة طويلة / Uzun araç

خطر سريع الاشتعال / Tehlikeli madde taşımaktadır

Türkiye'deki bu tarz yazılara örnek olarak şunlar gösterilebilir: "Şoför sağırdir, korna çalmayın", "Azrail blöf yapmaz". "Yaklaşma fazla arkaya, frenlerim iyi tutmuyor", "Dikkat kamyonda Lazlar var"

15. Güncel Olaylarla ilgili yazılar

Dünyanın bütün ülkelerinde güncel olaylar toplumu kalıcı olmasa da bir süreliğine meşgul eder. Hatta bazı olaylar toplum üzerinde kalıcı etkiler bırakır. 10 Haziran 2014 tarihinden itibaren daha önce eşi benzeri görülmemeyen kanlı terör örgütü IŞİD, başta Musul olmak üzere Irak'ın birçok vilayetini ele geçirmiş ve kana bulamıştır. Bu olay bütün Irak halkını olumsuz etkilemiş, canlarını kurtarmak için milyonlarca Irak vatandaşı yerini yurdunu terk edip başka vilayet ve ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Kanlı terör örgütü IŞİD genç, yaşlı, kadın, erkek, hasta, çocuk

demedi kendince koyduğu kurallara uymayan herkesin kafasını hunharca kesmekten keyif duymuş ve yaptığı bu cinayetlerin çekimini yaparak dünyaya yayınlamıştır.

Gönüllü Irak halkından oluşturulan Gönüllü Halk Güçleri, IŞİD'e karşı mücadele etmeye başlamış ve daha önce IŞİD'in ele geçirdiği bazı yerleşim birimleri geri almış ve Musul ile Anbar vilayetini geri almak için mücadelesine devam etmektedir.

Bu gönüllü halk güçleri arasında ابو عزرائيل Abu Azrail isimli bir savaşçının adı öne çıkmıştır. İri cüsseli, esmer tenli uzun sakallı olan bu savaşçı, IŞİD'le girilen bir çatışmadan sonra IŞİD'e hitaben "İllaki sizi una dönüştüreceğiz" anlamına gelen الا طحين ifadesini kullanmıştır. Bu ifade ve Abu Azrail'in isimi Irak toplumunda derin yankı bulmuş ve birçoğunun hoşuna giderek aracının üzerinde yazdırmıştır.

Aynı çerçevede birkaç yıl Bağdat Belediye başkanı görevini yapan Naim Abûb isimli şahısın açıklama ve davranışları yine Bağdatlılar arasında gündem konusuna dönüşmüştür. Yaptığı açıklamalar Bağdat'ın gerçeği ile alakası olmadığından espi ve dalga konusu olmuştur. Gördüğü savaş ve bombardımanlar sonucunda altyapısında çok zarar gören ve belediye hizmetleri çok kötü olan Bağdat'ın durumunu Dubai'dan daha iyi olduğunu ileri sürüp Dubai'yı karma karışık (Dağınık, allak-bullak) bir şehir olarak göstermeye çalışırken زرق ورق ifadesini kullanmıştır. Bu ifadesi gündem maddesi olmuş ve araç üzeri yazılar arasında yerini almıştır. Adı geçen, başka bir açıklamasında kendisini Bağdat'ın en yakışıklı erkeği olduğunu iddia etmiş ve kendisi için وسيم بغداد yani Bağdat'ın yakışıklısı ifadesi kullandıktan sonra taksi şoförlerinin birçoğu bu ifadeyi araçlarının üzerinde yazdırmıştır.

الاطحين / İllaki una dönüştüreceğiz

ابو عزرائيل / Azrail babası

وسيم بغداد / Bağdat'ın yakışıklısı

زرق ورق / Karma karışık

Türkiye'de de benzer olaylar gündem maddesi olup araç üzeri yazılara dönüştürülmüştür. Örneğin Mısır'da yaşanan olaylar sırasında Muhafazakar Mısırlılar gösteri yaparken Rabia Meydanı'nda toplanmıştır. Bu olay üzerinde Türkiye Cumhuriyeti eski Başbakanı Sayın Recep Tayip Erdoğan, Rabia için elinin dört parmağı ile bir işaret yapmıştır. Erdoğan taraftarları o işareti araçlarının üzerinde yazdırmışlardır. Aslında bu

örnekler çoğaltılabilir. Güncel olaylarla ilgili örnekler çoğaltılabilir. Ancak araştırmanın hacmini büyütmemek için verilen örneklerle yetiniyoruz.

Sonuç

Halk kültürünün ürünü olması, halkın maddi-manevi yaşamına bağlı olması, halkın duygu, düşünce, ülkü ve inancını yansıtması; halk dili ile yazılmış olması, günlük hayat kesitinden ve halkın gelenek-göreneklerinden ortaya çıkması, içinde halkın yargı değerlerini barındırması; gerek şekil gerek muhteva açısından diğer folklor-halk edebiyatı ürünlerinden herhangi bir farkının bulunmaması, folklor-halk edebiyatı ürünlerinin hitap ettiği aynı kitleye hitap etmesi gibi özelliklere sahip araç üzeri yazılar oldukça önem arz etmektedir.

Şiir parçası, şarkı ve sevgili adı, atasözü, deyim, tek satırlı cümle, övgü, öğüt şeklinde karşımıza çıkan araç üzeri yazıların halk kültürü için önemli unsurlar olduğu için üzerinde daha fazla araştırma ve inceleme yapılması gerekir.

Farklı dil ve kültüre sahip olan milletler arasında aynı veya benzeri şekilde bulunması değerini bir kat daha artırmaktadır. Çünkü sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi alanlarda yapılabilecek araştırma ve incelemeler için oldukça önemli bir malzemedir.

Araç üzeri yazılar, dilleri ve kültürleri farklı olan iki komşu ülke arasındaki müşterek değerlerin tespit edilmesi konusunda da oldukça önemlidir. Söz konusu iki farklı halkın neye sevindikleri ve üzüldükleri, hangi konulara karşı hassasiyet duydukları, neyi sevip sevmedikleri, hangi hususlara ilgi duyup duymadıkları, merak ettikleri konuların ne olduğu gibi soruların cevabı için bu yazılar paha biçilmez bir değere sahiptir.

Sahip olduğu söz konusu önem ve özellikler neticesinde "Araç Üzeri Yazılar Folkloru" başlığı altında yeni bir folklor kolunun oluştuğu söylenebilir.

KAYNAKÇA:

AKALIN L. Sami; Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

AKALIN, Şükrü Haluk; "Üzerlik", II Uluslararası Karacaoğlan ve Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana 1993, s.247-260

BAŞGÖZ, İlhan, "Ömür Biter Yol Bitmez": Bir İletişim Aracı Olarak Taşıt Yazıları", Türk(iye) Kültürleri İçinde, Gönül Putlar ve Tahire Erman (Der.), Tetragon Ankara 2005, s.39-64.

BORATAV, Pertev Naili; 100 Soruda Türk Folkloru, Koç Kültür Sanat ve Tanıtım Hizmetleri Tic. A.Ş., yayınları İstanbul 2003

EKİCİ, Metin; Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri, Geleneksel Yayınları, Ankara 2004.

EL-VARDİ, Ali; Şahsiyet el-fer el-iraki, 2.baskı, Sar Leyla Yayınları, Londra

GÜLEÇ, Hamdi; Halk Edebiyatı, Çizgi Kitapevi, Konya 2002

- GÜNEŞ, Serkan, "Türk Toplumunu ve Otomobil", Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2012, Sayı:25, s.213-230.
- AKSAN, Doğan; Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, Şafak Matbaası, Ankara 1993
- KAYA, Doğan; Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, 1. baskı Ankara 2007.
- KARATAŞ, Turan; Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, 3.baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- OY, Aydın; Atasözü, TDV İslam Ansiklopedisi, C.4, TDV Yayınları İstanbul 1991.
- ÖZTÜRK, SERDAR, "İletişim Bilimi ile Halkbilimini Buluşturan Bir Bilim İnsanı: İlhan Başgöz", Folklor/Edebiyat Cilt 12, Sayı: 48, s.45-59
- SAADEDİN, Kazım; Maalim Mudi'a min el- Turat eş'şab, Irak Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, C.3, 1. Baskı Bağdat 2008.
- SELLUM, Saad; El-Akalyat fil'irak (el-Zakira, el-Haviyye- el-Tahadiyat), Masarat Kurumu yayınları, Bağdat- Beyrut 2013
- İnternet Siteleri:
- <http://www.asksozlerimiz.com/araba-yazilari.html>
- <http://www.nazlim.net/guzel-sozler/araba-arkasi-yazilari.html#ixzz3U6L9X1AI>
- <http://www.middle-east-online.com/iraq/?id=7068>
- <http://www.elaph.com/Web/news/2011/9/682144.html#sthash.SwRLsmUI.dpuf>
- <http://sevmek.nedir.com/>
- <http://www.dersimiz.com/komik/islami-kamyon-arkasi-yazilarindan-secmeler-21998.html#.VVRwAPmqkko>.

Study of The Text Messages Written on The Vehicles in Iraq As Popular Folk and Literature Ass. Prof. Najdat Yashar Murad Al-Bayati

ABSTRACT:

Writings on cars are considered examples of folk literature since its meanings are similar to other features of folk literature productions such as proverbs and jokes .etc .They are a reflection of character , thoughts, emotions, beliefs , moods, and ambitions of people and society .

Till the present time, there is no comprehensive and scientific study of these writings neither in Iraq nor Turkey despite the fact that they represent distinctive aspect of culture and folklore .

In this paper , examples of writings on cars in Iraq were collected and translated to Turkish language . In addition , explaining their meaning and comparing them to those writings that are common in Turkish society . And there is a reference to the role of the cultural factor between various societies, such as Iraqi society and Turkish society, in appearance of such writings

Keyword: Text Messages Written on The Vehicles, As Popular Folk, Literature.

دراسة نصوص الكتابات الادبية التي تكتب على السيارات في العراق

ضمن اطار الفلكلور والادب الشعبي

أ.م.د. نجدت ياسر مراد البياتي

جامعة بغداد/ كلية اللغات

najdatmurad@gmail.com

الملخص:

تعدُّ الكتابات التي تكتب خلف السيارات نماذج يمكن تقييمها ضمن نتاجات الادب الشعبي، وذلك؛ لأنَّها تحتوي في داخلها جميع ما تحمله نتاجات الادب الشعبي الاخرى من ناحية عكسها لشخصية ومزاج وذوق واحاسيس وافكار ومعتقدات ورغبات وطموح وهموم الشعب والمجتمع فضلاً عن عكسية البنية الثقافية والاجتماعية. ليومنا هذا لم يتم تناول ودراسة هذه الكتابات لا في تركيا ولا في العراق بصورة علمية وافية، علما انها تحمل في داخلها جميع عناصر الثقافة الشعبية كما تحمل جميع ما تحتويه نتاجات الادب الشعبي الاخرى. هنا في هذا البحث تم جمع نماذج من الكتابات التي تكتب خلف السيارات في العراق ومن ثم ترجمتها الى اللغة التركية و شرح معانيها باللغة التركية وتحليلها وتصنيفها حسب محتواها ومن ثم مقارنتها بمثلتها الموجودة في تركيا. كما تم التطرق الى دور التبادل والتأثير الثقافي في وجود هذه الكتابات في مجتمعات مختلفة مثل المجتمع التركي والمجتمع العراقي أنموذجاً.

الكلمات المفتاحية: الفلكلور والادب الشعبي، الكتابات الادبية على السيارات، نصوص الكتابات الادبية.